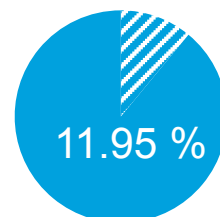

Jonavos rajono savivaldybės analizė

Toliau pateikiama vienos iš probleminių teritorijų – Jonavos rajono savivaldybės – atvejo studija. Pirma, yra pristatoma ES struktūrinių fondų finansavimo apžvalga, aptariamos pagrindinės investicinės kryptys. Vėliau pristatoma socio-ekonominių ir aplinkos rodiklių kaita 2007 – 2013 m. laikotarpiu. Atvejo studiją apibendrina 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio darniam vystymuisi vertinimas; 1.3. dalyje pateikiami gerosios praktikos projektų pavyzdžiai.

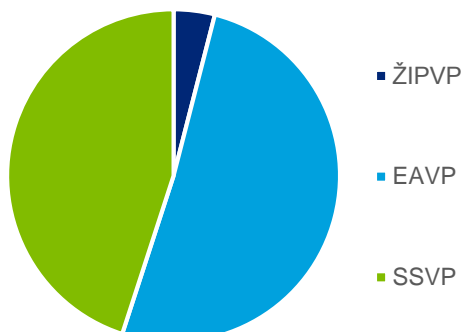
1.1. Finansavimo apžvalga

2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų (ES SF) programavimo laikotarpiu, Jonavos rajono savivaldybėje, buvo finansuoti 135 projektai. Bendra projektų vertė siekė 102.837 mln. EUR; tai sudarė 11.95 proc. visų probleminėse teritorijose įgyvendintų ES SF projektų vertės.

Sanglaudos skatinimo veiksmų programos (SSVP) ir Ekonomikos augimo veiksmų programos (EAVP) lėšos sudarė beveik 96 proc. viso skirto ES SF finansavimo (atitinkamai 45 proc. ir 51 proc.). Tuo tarpu Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos (ŽIPVP) lėšos sudarė tik 4 proc. Projektų skaičius, skirtingai nei kitose savivaldybėse, neatitiko finansavimo lėšų pasiskirstymo: Jonavos rajono savivaldybėje buvo įgyvendinta 20-imt ŽIPVP, 34-i EAVP ir 81 SSVP projektas.

1 paveikslas. Veiksmų programų finansavimas (dalis bendros projektų vertės)

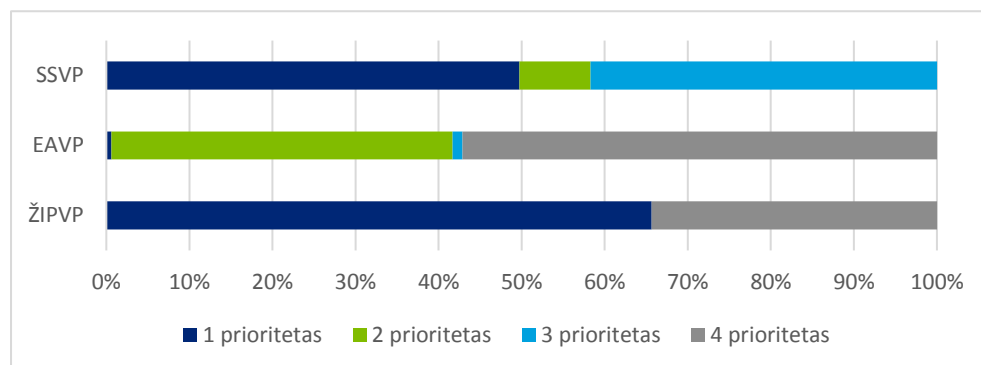

Šaltinis: www.esparama.lt

Analizuojant veiksmų programų prioritetų finansavimą, ŽIPVP apimtyje ES finansavimas buvo skirtas prioritetų „1 Prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ ir „4 Prioritetas. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ projektams. EAVP apimtyje – „1 Prioriteto. Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra“, „2 Prioriteto. Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas“, „3 prioriteto. Informacinė visuomenė visiems“ ir „4 Prioriteto. Esminė ekonominė infrastruktūra“ projektams. SSVP apimtyje – „1 Prioriteto. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“, „2 Prioriteto. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ ir „3 Prioriteto. Aplinka ir

darnus vystymasis“ projektams. Taigi investuojama buvo į užimtumo didinimą, viešojo valdymo tobulinimą, ūkio plėtrą, verslo įmonių konkurencingumą ir aplinkos verslui gerinimą, miestų plėtrą ir paveldo išsaugojimo, viešųjų paslaugų kokybę ir aplinkosaugą. Daugiausiai buvo investuojama į gamybinį kapitalą; didžioji dalis investicijų įgyvendintos pasitelkiant vertikaliai darnaus vystymosi horizontalų prioritetą integruojančias priemones.

2 paveikslas. Veiksmų programų prioritetų finansavimas (dalis nuo visos VP)

Šaltinis: www.esparama.lt

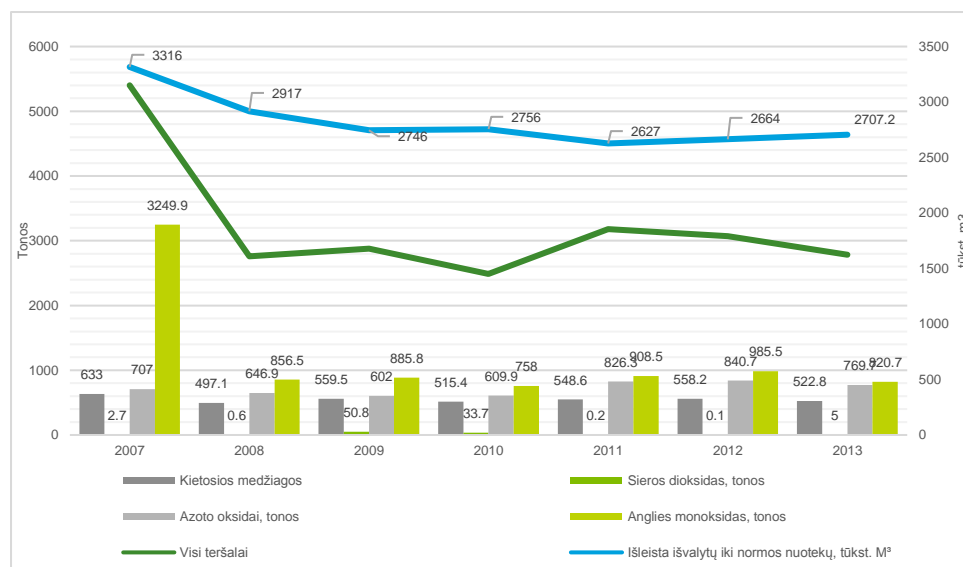
Atlikus įgyvendintų projektų analizę, nustatyta, kad ŽIPVP 1 prioriteto apimtyje daugiausiai finansuoti su pažeidžiamų visuomenės grupių integracija ir verslo subjektų darbuotojų kompetencijų stiprinimu susiję projektai, tuo tarpu aktyvioms užimtumo skatinimo/ nedarbo priemonėms skirtas dėmesys buvo ribotas. ŽIPVP 4 prioriteto projektai iš esmės atitiko ir kitose probleminėse teritorijose įgyvendintas viešojo valdymo tobulinimo priemones: viešojo administravimo įstaigų darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, strateginio ir teritorijų planavimo dokumentų rengimas. EAVP projektai buvo orientuoti į tris sritis – verslo konkurencingumo didinimą, energetikos infrastruktūros plėtrą, atliekų tvarkymą. SSVP 1 prioriteto priemonių apimtyje įgyvendinti daugiabučių renovacijos ir kompleksinio gyvenamosios aplinkos sutvarkymo projektai. 2 prioriteto projektai orientuoti į socialinių paslaugų infrastruktūros tobulinimą daugiafunkcinių centrų plėtrą, tuo tarpu 3 prioriteto apimtyje įgyvendinti energetinio efektyvumo gerinimo ir vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo projektai. Pastebėtina tendencija, kad daugiausiai investuota srityse, kur vyraavo valstybės ir regionų projektų planavimo priemonės.

1.2. Rodiklių analizė

Atliekant atvejo studiją buvo vertinti trijų rūšių – aplinkos taršos, demografiniai ir ekonominės veiklos – rodikliai. Aplinkos taršos rodikliai apėmė išvalytų iki normos nuotekų kiekius, išmetamų teršalų kiekius, sieros dioksido (SO₂), anglies monoksido (CO) rodiklius. Demografiniai rodikliai apėmė nuolatinių gyventojų skaičių, pensinio amžiaus ir darbingo amžiaus gyventojų dalį, bei darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus ir registruotų bedarbių santykį. Ekonominės veiklos rodikliai – pridėtinė vertė gamybos kainomis, materialinės investicijos to meto kainomis ir tiesioginės užsienio investicijos.

Aplinkos taršos rodiklių atveju stebima teigiama aplinkos taršos mažėjimo tendencija. Nagrinėjant oro teršalų grupes, pastebima, kad 2008 m. pasižymėjo kaip lūžio taškas, kuomet į orą išmetamo anglies monoksido kiekis buvo sumažintas 73.65 %. Ženkliai sumažėjus anglies monoksido kiekiui, bendras teršalų kiekis pakito 48.95 %. Nuo 2008 m. išmetamų teršalų kiekis buvo santykinai stabilus, nežymūs svyravimai buvo įtakoti atskirų teršalų kiekių pasikeitimų, tačiau vieningos tendencijos nėra. Į aplinką išmetamų teršalų pokytis nagrinėjamu laikotarpiu siekia 33.42 %. Apibendrinant šių rodiklių raidą, pastebima, jog situacija, susijusi su aplinkos tarša, 2007 – 2013 m. laikotarpiu ženkliai pagerėjo.

3 paveikslas. Aplinkos taršos rodikliai*

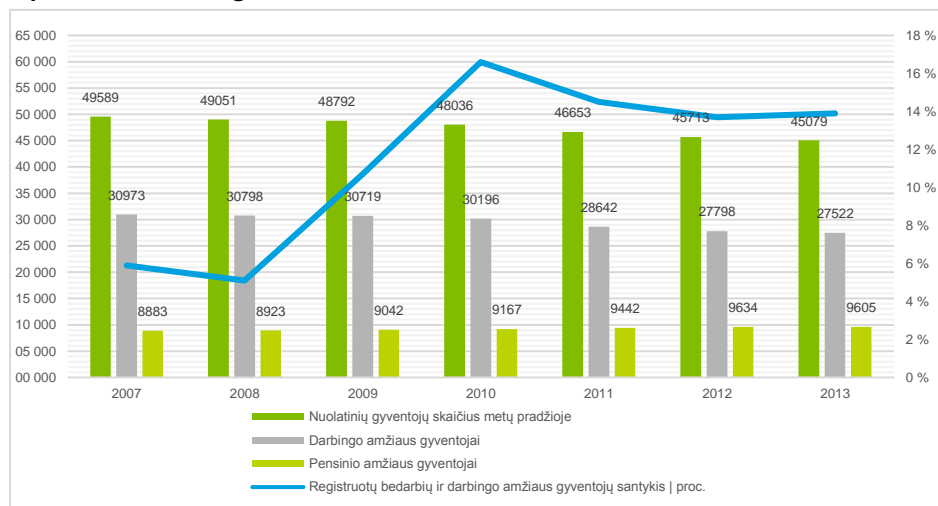

Šaltinis: Statistikos departamentas.

* - visi rodikliai, išskyrus „Išleista išvalytų iki normos nuotekų, tūkst. m³“ yra matuojami tonomis.

Vertinant demografinius rodiklius, 2007 - 2013 m. stebimos tendencijos atitinka nacionaliniu mastu vykusius pokyčius. Daugumos rodiklių tarpe vyrauja neigiama tendencija. Gyventojų skaičius nuosekliai mažėjo: lyginant 2007 m. ir 2013 m. rodiklio įverčius, stebimas gyventojų pokytis siekia - 9.01 %. Kaip ir kitose savivaldybėse, Jonavos rajone yra stebimas visuomenės senėjimo tendencija: darbingo amžiaus gyventojų skaičius mažėja (tikėtina dėl emigracijos ir migracijos į didžiuosius miestus), o pensinio amžiaus gyventojų skaičius auga. Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis identifikuoja, kad po ekonominio nuosmukio (2010 m. santykis - 16.60%) situacija savivaldybėje lėtai ima gerėti. Pabrėžtina tai, kad prie šio rodiklio gerėjimo dirbtinai prisideda mažėjantis darbingo amžiaus žmonių skaičius. Analizuojant mėnesinį (bruto) darbo užmokesčio dydį pastebima, kad per analizuojamą laikotarpį jis pakilo 221.40 EUR. Lyginant su Lietuvos Respublikos vidurkiu, pastebima, kad Jonavos rajono savivaldybėje mokamas vidutinis mėnesinis atlyginimas visu laikotarpiu išliko aukštesnis. Statistikos departamento duomenimis 2014 m. Jonavos savivaldybės mėnesinis darbo užmokestis siekė 684.2 EUR.

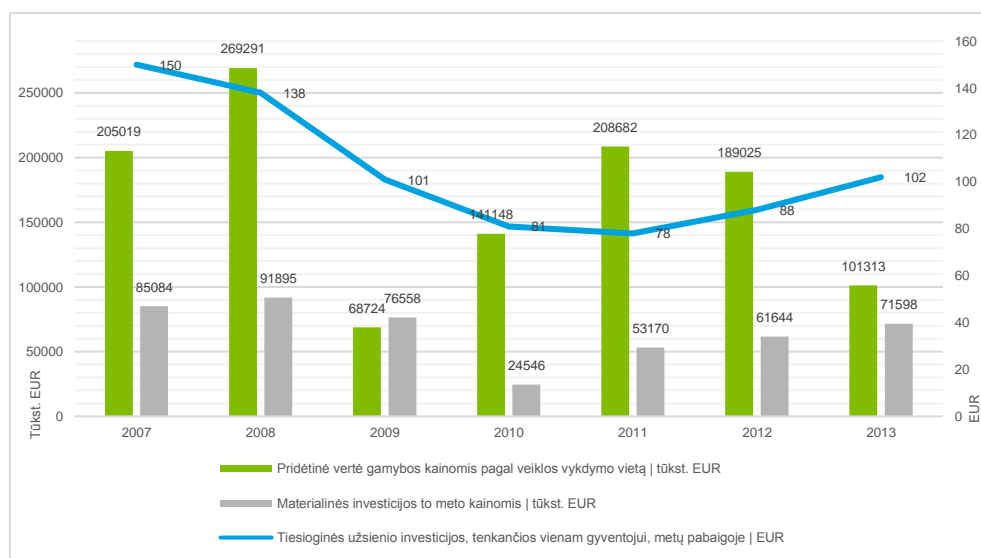
4 paveikslas. Demografiniai rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas

Vertinant ūkio ir finansinius rodiklius pastebima, kad 2007 – 2013 m. pridėtinės vertės gamybos kainomis ir materialinių investicijų rodikliai neturėjo nuoseklių kitimo tendencijų. Dėl finansų krizės kuriama pridėtinė vertė nuo 2008 m. mažėjo ir 2009 m. pasiekė žemiausią savo įvertį nagrinėjamu laikotarpiu. Kaip ir nacionaliniu mastu – nuo 2010 m. rodiklio įvertčiai pradeda augti su nežymiais svyravimais. Analogiškos tendencijos stebimos ir materialinių investicijų rodiklio atveju, su žemiausiu tašku 2009 m. 2007 m. pridėtinės vertės gamybos kainomis rodiklis siekęs 205.02 mln. EUR, 2008 m išaugo iki 269.29 mln. EUR. Prasidėjus sunkmečiui verslo sektoriaus pasiekimai krito, rodiklio reikšmė per vienerius metus nukrito beveik ¼. 2013 m pridėtinė vertė, sukuriama gamyboje, palyginti su 2007 m., buvo smukusi 50 proc. Tiesioginės užsienio investicijos didesnę nagrinėjamo laikotarpio dalį mažėjo, tačiau nuo 2011 m. yra stebimas situacijos gerėjimas. Apibendrinant, Jonavos rajono savivaldybės ekonominės veiklos rodikliai yra vieni geresnių probleminių savivaldybių tarpe.

5 paveikslas. Ekonominės veiklos rodikliai

Šaltinis: Statistikos departamentas.

1.3. ES struktūrinės paramos poveikis

Investicijos probleminėms teritorijoms priskirtoms savivaldybėms buvo skiriamos pagal LRV nutarimu patvirtintas probleminių teritorijų gaivinimo programas. Pagrindiniai Jonavos rajono savivaldybės programos tikslai buvo mažinti nedarbo rodiklius ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių. Tuo tarpu uždaviniai ir veiklos telkėsi į infrastruktūros tobulinimą, daugiabučių atnaujinimą ir savivaldybės tarnautojų administracinių gebėjimų tobulinimą.¹ Taigi ir ES SF lėšos daugiausia buvo investuotos į fizinės aplinkos gerinimą, socialinės infrastruktūros atnaujinimą, daugiabučių renovavimą. Probleminių teritorijų gaivinimo programa savivaldybei padėjo gauti papildomų lėšų anksčiau numatytiems savivaldybės atnaujinimo projektams. Būsto ir viešosios infrastruktūros renovacijų dėka miestai tapo patrauklesni gyventojams, pravažiuojantiems asmenims.

Jonava yra viena sparčiausiai ES struktūrinių fondų parama daugiabučių renovacijai besinaudojančių šalies savivaldybių rajone. Šiuo metu baigta vykdyti 37 daugiabučių namų modernizacijos projektų. Po modernizacijos pagerėjo gyvenamosios aplinkos sąlygos - sušvelnėjo patalpų mikroklimatas, pakilo patalpų temperatūra ir sumažėja drėgmė, kaštai už apšildymą sumažėja iki 60 proc., palengvėjo namo eksploatacija, sumažėjo jos išlaidos, pakilo name esančių butų kainos nekilnojamo turto rinkoje.

2007 – 2013 m. įgyvendinti projektai labiausiai prisidėjo prie fizinės aplinkos pokyčių Jonavos savivaldybėje. Vertinant infrastruktūros gerinimą ir palankios verslui aplinkos kūrimą, stebimas tik nedidelis pokytis. Dalyje vietovių imta steigti smulkesnio verslo objektus, tačiau šis poveikis nėra statistiškai reikšmingas. Vertinant kitų regionų verslo subjektų suinteresuotumą pastebima, kad suaktyvėjimas yra tik projektų įgyvendinimo lygiu. Tendencijos, kuri apibrėžtų ilgalaikio darbo vietų kūrimą, nepastebima.

Vertinant savivaldybės raidą dešimties metų laikotarpiu, situacija tendencingai gerėja – sutvarkyta aplinka, atnaujinta infrastruktūra.

Užusalių tvenkinio ant Šešuvos upelio valymas ir tvarkymas, VP3-1.4-AM-04-R-21-013

Projekto metu įgyvendintos šios vandens telkinio gerinimo priemonės: - vandens telkinio valymas ir tvarkymas sumažinant aplinkai kenksmingų teršalų ir biogeninių medžiagų koncentraciją vandenyje bei dugno nuosėdose; - vandens telkinio pakrantės (apsauginių juostų ir zonų) gamtosauginis tvarkymas. Šio projekto rezultatai prisideda ne tik prie teigiamos įtakos vandens telkinio hidroekologinei būklei (gamtos kapitalo kūrimas), bet ir prie rekreacinės infrastruktūros, kadangi vandens telkinys patenka į kaimo rekreacinę zoną (socialinio kapitalo kūrimas). Miestelio ribose esantis tvenkinys patenka į Užusalių rekreacinę zoną. Dėl šio priežasties patiria gausią nuolatinių lankytojų apkrovą, todėl jo pakrantės yra žymiai daugiau teršiamos šiukšlėmis nei neurbanizuotose teritorijose. Atsižvelgiant į šias problemas nuspręsta išvalyti ežerą nuo susikaupusių šiukšlių, apželdinti apsauginę juostą tinkamais želdiniais, tuo siekiant pagerinti pakrančių vandens ekosistemų būklę. Investicijos į gamtos ir socialinį kapitalą teigiamai prisidėjo prie darnaus vystymosi principo.

Buvo stebimas multiplikacinio efekto „persiliejimas“ į kitas sritis. ES SF padarė teigiamą poveikį gyventojų požiūriui į aplinkos tvarkymą, būsto renovavimą. Vis dėlto ES SF lėšų kiekis buvo nepakankamas probleminių teritorijų plėtros programose nustatytiems tikslams pasiekti. Apibendrinant, ES struktūrinių fondų lėšos didžiausią įtaką darė fizinės aplinkos gerinimo ir ekonominės veiklos skatinimo srityse, kuriant ir plėtojant socialinių paslaugų bei gyvenamosios aplinkos, energijos efektyvumo gerinimo infrastruktūrą. Įvertinus ES struktūrinių fondų investavimo kryptis ir stebimus socio-ekonominius bei aplinkos taršos rodiklių pokyčius, galima teigti, kad Jonavos rajono savivaldybėje investicijos į ekonominės veiklos gerinimą bei aplinkosaugą nepadarė stipraus poveikio darniai savivaldybės plėtrai.

¹ 2011 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 588 „Dėl probleminių teritorijų plėtros programų patvirtinimo“ < <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA6D2B23F867> >